

Милорадовић, Софија

„Горе високо а доле тврдо“ (Милета Букумирић, *Живот Срба у Гораждевцу*, Етнографски институт САНУ, Посебна издања, књ. 61, Београд, 2007, 1–426)

Зборник радова Филозофског факултета XXXVII/2007

Косовска Митровица

2008, 269–273.

СОФИЈА МИЛОРАДОВИЋ

ГОРЕ ВИСОКО А ДОЛЕ ТВРДО*

Милета Букумирић, *Живој Срба у Гораждевцу*,
Етнографски институт САНУ, Посебна издања, књ. 61,
Београд, 2007, 1–426 стр.

У предговору књизи о једном селу у параћинској општини записано је: „У годинама свеопштег распада и посрнућа, као за каквим леком, човек се окреће коренима тражећи у њима утеху и спас. (...) Настале су бројне књиге као нека врста азила, као стрехе под које се бежи од невремена. Топло је међу њиховим корицама.“¹ У једном таквом страшном времену окренуо се и Милета Букумирић својим коренима, посегао за својим драгоценим записима и најзапретанијим успоменама, те направио књигу-стреху за Гораждевчане, али и за све оне који би да барем на тренутак пронађу склониште од невремена које се над Србијом надвило.

Књига *Живој Срба у Гораждевцу* представља истинску интердисциплинарни монографију о једном насељу и његовим житељима, богату историографским, етноантрополошким, фолклористичким, дијалектолошким и ономастичким подацима. Издавач књиге је значајна национална институција — Етнографски институт САНУ, која је књигу објавила у оквиру своје едиције *Посебна издања*, а њено је штампање финансирано из средстава Министарства науке Републике Србије и Филозофског факултета у Косовској Митровици. Књига је примљена на VII седници Одељења друштвених наука САНУ, на основу реферата проф. др Александра Ломе, дописног члана САНУ, и проф. др Слободана Реметића, дописног члана АНУРС. Рецензент је, осим претходно поменутих професора, био и проф. др Драги Маликовић, декан Филозофског факултета у Косовској Митровици.

---

* Аутор овога приказа говорио је о књизи *Живој Срба у Гораждевцу*, проф. др Милете Букумирића, у оквиру промотивне свечаности одржане 28. новембра 2007. на Филозофском факултету у Косовској Митровици.

¹ *Предговор* Добрице Милићевића у: Невенка Миловановић, *Доња Муџница. Варош међу селима*, Параћин: Библиотека „Др Вићентије Ракић“, 2003, 7–9.

* * *

Пишући монографију *Животи Срба у Гораждевцу*, М. Букумирић је имао у виду сву сложеност положаја територије на којој се Гораждевац налази — регионалну специфичност северне Метохије, те комплексност историјско-политичких околности у којима се током више протеклих деценија одвијало битисање Гораждевчана, што је неминовно и у великој мери утицало на привредни и друштвени (културни) живот овога места. Аутор је, скромно се оградивши као *љубитељ етнологије*, представио одјек историјских дешавања и технолошког развоја на плану народног живота и традиције. Подаци које нам он презентује у појединим одељцима књиге тичу се најразличитијих области традиционалног сеоског живота, односно — тичу се и материјалне и духовне културе. У време када и у памћењу најстаријих становника ових крајева бледе сећања на многе реалије традиционалне културе, писац ове књиге учинио је вредан покушај да једну патријархалну средину, њен говор, њене обичаје, навике и веровања сачува од заборава који прети да у скорој будућности прекрије нашу културу и наш народни језик, захваћене све више ковитлацем савремених цивилизацијских токова. О значају похрањивања података ове врсте, и то баш са овога терена, сведочи и документарни филм о прослави Јеремијиндана у Гораждевцу (додуше, уз оружану пратњу КФОР-а), приказан пре неколико година у оквиру циклуса етнолошког филма, у Етнографском музеју у Београду.

Када је у питању материјална култура, у књизи су представљени, између осталог, тип градње објеката, предмети домаће радиности, ношња, врсте хране итд. Елементи духовне културе обрађени су под антиципирајућим насловом — *Да се не заборава*: свадбени и посмртни обичаји, Крсна слава, празници из (најбогатијег) зимског циклуса годишњих обичаја, али и Велигдан и Ђурђевдан, обреди везани за различите обичаје, народна веровања. Област социјално-духовне културе заступљена је са десетак друштвених игара које су углавном играли пастири и деца, док је друштвени живот Гораждевчана представљен кроз породичне задруге, односе међу сродницима, кумство, мобу, али и кроз школство и културно-уметничку делатност.

Невелико поглавље *Обичаји у односима међу људима* свакако је користан прилог и за фолклористику, и за социјалингвистику, и за етнопсихологију (тзв. *коммуникативное поведение*), а назив *Забаве* заправо „крије“ неколико етномузиколошких записа.

Поглавље *Сточарство* садржи и табелу са називима стоке, али у овом одељку, поред великог броја зоонима, има и доста термилошке лексике везане за ову важну грану сеоске привреде.²

У оквиру ове Букумирићеве монографије нашла је своје место и, могло би се рећи, ономастичка студија на седамдесетак страна, са два поглавља — *Тойони-мија* и *Анџиројони-мија*. М. Букумирић је у атару Гораждевца забележио 134 топо-

² У вези с овим подсећама на чињеницу да је на корпусу сточарске лексике из различитих крајева Србије урађено неколико магистарских радова, који су касније и објављени.

нима, превасходно словенског порекла. У књизи их је дао пописане азбучним редом, а потом је навео њихова значења и представио њихове творбене моделе.

Антропонимија Гораждевца обрађена је у доброј традицији прикупљања и презентовања грађе, установљеној у оквиру Одбора за ономастику САНУ: *џрезиме* — број кућа, порекло породице, Крсна слава, породични надимак итд. Код сваког имена наведена је фреквенција његовог јављања. Уз све групе антропонима — патроними са личним именима (мушким и женским), хипокористици, надимци — дата је и сведена језичка анализа.

У поглављу *Ономастика* нашао се и табеларни преглед миграционих кретања становништва, као и табеларни преглед обновљених имена, уз истицање одређених социолингвистичких и неких других момената који утичу на избор имена. Као прилог, на крају књиге, приказано је и педесетак родословних стабала.

Дакако, будући да је аутор монографије — лингвиста, било је очекивано да опис народног говора Гораждевца нађе своје место у њој. И тако је Милета Букумирић, на нешто мање од сто страна, представио фонетске и морфолошке особине говора свога родног места. М. Букумирић своје ставове заснива на резултатима теренских истраживања свог матерњег говора, обављаних током многих протеклих година. Такав корпус је маркиран изузетном информативношћу, те представља солидан гарант исправности ауторових увида и закључака.

Када се говори о значају описа народног говора једног севернометохијског насеља, посебно треба имати у виду сложеност самог положаја говора северне Метохије, могућност да се њиховим истраживањем установе чињенице које ће помоћи бољем разумевању међудијалекатских и међујезичких процеса. Говор Гораждевца, са неким особинама прелазних идиома, разликује се у извесној мери и од других косовско-ресавских говора северне Метохије, оних којима и географски и лингвистички припада: „По неким одликама ближи је суседним црногорским него косовско-ресавским, не само на подручју централне Србије већ и на подручју северне Метохије“ (Букумирић 2007: 349). У те одлике спадају, на пример, мушки хипокористици типа *Јово*, као и уопштавање наставка старих тврдых основа *-ом* у инструменталу једине именица мушког и средњег рода (*срјом*, *џлугом*).

Поменућемо даље само неколико маркантнијих фонетских и морфолошких особина говора Гораждевца:

1. Када је у питању консонантизам, најмаркантнија особина односи се на артикулацију латерала *л* и *љ*: *љ* је унеколико веларизирано у односу на стандардно, а *л* је позиционо (тачније — пред палаталним вокалима) умекшано, флукутирајући све до изједначавања са *љ*;

2. Очувана је опозиција африката, тј. изговор африката реда *ч* не изједначава се са онима реда *ћ*, насупротив већ утврђеној општој нестабилности африката у локалним говорима подвргнутим изразитијем инојезичном утицају;

3. Присутна је употреба двојакних облика показних заменица: *овај/џавај*, *џај/џаџај*, *онај/џанај*, као и употреба облика *џавакав*, *џаџакав*, *џанакав*;

4. Редукована је употреба инфинитива (при том без *-и: шрес, ораш*) и имперфекта;

5. Прво лице множине аориста нема старији наставак *-(х)мо*, већ је редовно *седосмо, ѿоисмо*;

6. Наставак *-ду* за 3. л. мн. презента није нарочито фреквентан, премда висока фреквентност овог наставка јесте одлика периферних зона, па тако и говора суседних села, смештених источно од Дрима;

7. Треће лице множине глагола *хшешш* чува стару консонантску алтернацију: *ошс да вучу сено, нешс се сешшш*.

Посебну вредност ово поглавље добија зато што је мало где, као у овом тренутку на Косову и Метохији, сурово јасно значење следеће дефиниције: *Језик је основни јемац очувања ешничког идентешшешш*. Тако, народни говор Гораждевца, као и говор било ког насеља и/или области настањене Србима на Косову и Метохији, представља својеврсни реликвијар.

* * *

Овакве монографије никада не могу бити прекобројне, јер чињенице похрањене у њима представљају драгоцен прилог различитим културолошким и научним дисциплинама. Тако и *Живот Срба у Гораждевцу* заслужује пажњу посленика у области ономастике и дијалектологије, етнологије и фолклористике, историографије и сеоске привреде. А можда понајвише — пажњу оних који се баве етиком: „За протеклих седам година Гораждевчани су преживели серије гранатирања, лечили рањене, сахрањивали жртве — и били постојани. Држе се, мада је мука све тврђа, а нада у бољитак све блеђа — одолевају и трају“ (Букумирић 2007: 246).

Подсећања ради, навешћемо да су се међу корицама *Срског дијалектолошког зборника*, најрепрезентативнијег гласила тога типа у словенском свету, нашле и две монографије Милете Букумирића — *Говори северне Мешохије* (књ. I из 2003) и *Терминологија куће и ѿокушшсшва у северној Мешохији* (књ. LIII из 2006), обе рађене на корпусу који све више постаје социолингвистичка, а све мање дијалектолошка категорија, будући да углавном живи у „горко стиснутим устима“ *иншерна расељених* Метохијаца. Живи и претрајава на начин који најтачније и најпотресније описују речи Исидоре Секулић:

Где је људима завичај? Тамо где други људи око њих разумеју до краја и до дна шшс они кажу, до ѿоследњег сшљног и унушрашшшњег шрејешш језичког разумеју шшс је онима драго и шшс их боли. Заузме ли нашу њиву и село народ другога језика, завичају нашем је крај; они који се до дна и до краја разумеју родним језиком, кад јад додија, селе. Куда селе? Тамо, где шшмошшш људи до дна и до краја разумеју шшс кажу досељеници. Сеоба Срба и бежаније Срба шшс су у крајеве где се сршски говори. Емиграције наше у Русију, Влашку, северну Мађарску, нису могле заменишш завичај: шшшшина, шшс је шшш језик. У многим сршским ѿородицама вишс се на зиду слика која се зове „Сеоба сршског народа ѿод ѿашријархом Арсенијем Чарнојевићем“.

Та је слика једна тамно свечана ајошеоза народном и мајерњем језику. Оставили су исељеници села и њиве, куће и гробља, али у горко стиснутим устима носе свој језик, и где се просје реч која се до дна и до краја разуме, тамо ће бити завичај и животи.